

nové pohyby cen a nové přizpůsobování se důchodů, tedy nový rozvrat, kterým se mají sice odstraniti křivdy druhdy poklesem měny vyvolané, ale jehož sanační a nápravný účinek je poměrně dosti pochybný, poněvadž dávno již jsou držitelé peněz a pohledávek a namnoze i věcných statků i poživatelé důchodů jiné osoby než byly v dobách tehdejších, anebo žijí aspoň v jiných poměrech, přizpůsobených novým okolnostem, s nimiž se již spřátelili a dávno již po případě nutná obranná opatření podnikli. A je jistě tím choulostivější uváděti všechny tyto poměry v nový pohyb umělým nárazem, kdyžte každá záměnná náprava měny musí vycházeti od ustálené nové úrovně měnové, musí prve vyčkati, až se ceny ustálí dle nových poměrů, nemá-li se při ní úplně tápati ve tmách a postupovati jen nazdařbůh.

Správná nová úroveň cenová základem nápravy měny.

Převýdaj papírových peněz zavinil pokles kupní síly peněz a způsobil majitelům peněz a peněžních pohledávek i poživatelům peněžních důchodů z práce i kapitálu veliké škody. Kdyby tyto škody byly stihly všechny příslušníky státu, který v krajní nouzi k výdaji papírových peněz sáhá, poměrně rovnou, spravedlivou měrou, musili bychom se s nimi jakž takž spřáteliti, jakoby šlo o obdobu dávky majetkové. Ale u převýdaje papírových peněz je právě největší nespravedlivostí, že postihuje jednotlivé vrstvy státních občanů velmi nestejně, i že způsobené křivdy nedají se namnoze vůbec již jim nahraditi ani řádnou nápravou měny, v běžném slova smyslu míněno, totiž zlepšením, pozdvižením kupní síly měnné jednice. Spíše naopak, předčasným ostřejším zasáhnutím ve vývoj cenových poměrů, násilným zlepšováním měny, ať již domnělým nebo skutečným, pokud nejsou ceny na novém základě urovnány a aspoň zhruba ustáleny, způsobí se jen nové přesuny, nový pohyb cen, jimiž zase velmi nestejnou měrou jedni utrpí, jiní získají.

Nesmíme se totiž domnívati, že každý úbyt bankovek v oběhu objeví se ihned poměrným a rovnoměrným poklesem cen zboží. Často nemá ani stažení značnějšího množství peněz z oběhu vůbec vlivu na peněžní sílu peněz, poněvadž jakmile jest pocíťován jakýsi pokles množství peněz v oběhu, vyvábí z úkrytu mrtvé zásoby peněz, jež si téměř vždy jednotlivci v dobách nadbytku peněz doma uschovávají, nemluvě ani o ostaních činitelích, kteří mnohou vzestup kupní síly peněz zkřížiti. Mimo to panuje obyčejně za nenormálních poměrů měnových taková obecná nejistota a libovůle v stanovení cen, že musí přijíti již velmi silný náraz se strany peněz, aby naň ceny ztelněji reagovaly.

Hlavním však důvodem, proč se ceny velmi houževnatě drží na své úrovni, zvláště když tato úroveň poměrně správně vystihuje vztah mezi množstvím peněz a rychlostí jejich oběhu na jedné straně a mezi rozsahem obrátů zboží na druhé straně, jest spojitost mezi cenami zboží a množstvím peněz, jichž je k ovládnutí obrátů zboží potřebí, totiž, že za vyšších cen musí býti v oběhu více peněz než za cen nižších, předpokládáme-li ostatní okolnosti stejné. Proto vyjde-li podnět na snížení cen se strany peněz zmenšením jich počtu v oběhu, ceny se tomuto tlaku poměrně dlouho a houževnatě vzdírají. Mnohem účinněji působí postup opačný: vyjde-li náraz se strany cen a pak uvolněné peníze v důsledku poklesu cen se vezmou z oběhu, čímž se ceny na pokleslé úrovni upevní.

Ale působiti přímo na pokles cen zboží uměle a jednotně se strany státu nebo jiného ústředního činitele národohospodářského se nedá. Stát mohl by sice snížit služné a mzdy svých zřízenců a tím odstraniti z trhu značnou část poptávky po zboží a částečně i subjektivně podepříti kupní sílu peněz, poněvadž by nutil své zřízence k šetrnosti, ale tato cesta nejen že je nepopulární a nejvyš nespravedlivá, poněvadž právě státní správy bývají ve zvyšování služného a mezd za rostoucího převýdaje peněz velmi líknavy, ale mimo to je pochybno, že by stačil tento tlak se strany státního zřízení, aby si vynutil snížení cen.

Snížení mezd v soukromých podnicích výrobních dá se provésti jen po přiměřeném snížení cen potřeb živobytných, nemá-li poklesnouti živobytná úroveň dělnictva. Snížení hlavních potravin: obilí a masa, jejichž ceny vytvářejí se poměrně nenezávisleji na mzdě, nedá se u nás rovněž za normálních poměrů zatím nařídití — všeobecné nezachovávaní směrných cen bylo nejlepším toho důkazem.

Mzdy průmyslové mohou poklesnouti také nadbytečnou nabídkou práce; pak má však snížení mezd za následek, že se musí dělnictvo ve svých potřebách uskromňovati pod průměr, což je stav nezdravý.*)

Hlavně tedy jen pod nátlakem vnější soutěže zboží může nastati obrát. Jen dovoz levnějších potravin může způsobiti pokles cen: zprvu plodin výroby prvotné, poté i tovarů průmyslových a mezd průmyslových, v dalším pak vývoji umožní snížení důchodů odvozených. Tím uvolní se nadbytečné peníze v oběhu, takže mohou býti z oběhu vzaty, a vyvolané zvýšení kupní síly peněz se pak ustálí. Důvodem levnějších tovarů průmyslových ze zemí výhodněji vyrábějících, hlavně tedy ze zemí s nižšími mzdami, srazí rovněž domácí ceny zboží a umožní také snížení peněžního

*) Předpokládáme tu všude, že jsou ceny, převýdajem peněz prve rozrušené, již na nové správné úrovni ustáleny. Dnešní úžasné mzdy, jež nejsou úměrné ani nynějším vyděračným cenám živobytných potřeb, jsou arcí také stav nezdravý.

oběživa, ale pokud by nepoklesly zároveň ceny potravin, neuvolnilo by se značněji peněz, poněvadž by dělníci byli nuceni obmezovat své potřeby kvalifikovanější, vyšší, a u těch poklesu poplatky a způsobený tak pokles jejich cen nemá značnějšího dosahu.

Je samozřejmé, že by se příslušné přebytké množství peněz musilo vzít z oběhu způsobem pravidelným, totiž buď přeměnou v řádnou výpůjčku nebo zadržením části běžných příjmů státních k tomuto účelu. S poklesem cen a se zlepšením kupní síly peněz na domácím trhu zvyšovala by se zároveň kursová úroveň domácí měny na peněžních trzích v cizině, pokud by styk s cizinou byl na trhu zboží i na trhu peněžním úplně uvolněn a zůstaven svému vlastnímu vývoji. Tím by zároveň byla dána záruka stability měny na nové úrovni, neboť by zase měna byla zhruba převodním činitelem cen v cizině v cizí měně placených a cen v domácí měně a vystihovala by opět hospodářské poměry domácí země uvnitř i její tržební, platební a úvěrové vztahy k cizině.

Za pravidelných okolností není při reálné nápravě měny třeba, aby tato nová úroveň měnná byla nějak zvlášť zaručena ani na trhu domácím, ani ve styku s cizinou, zvláště ne snad nějakým určitým druhem zboží, zlatem. Tak jako na trhu domácím jsou všechny statky, jež se za peníze směňují a pokud se za peníze směňují, zárukou hodnoty peněz, a ceny statků jsou zároveň nejlepším regulátorem vzájemného vztahu mezi množstvím peněz a množstvím statků, tak je i ve styku vnějším, a není k tomu potřebí za pravidelných okolností zlatých peněz, zlata, zlaté měny. Je-li možno dáti zlato k dispozici aspoň pro styky s cizinou pro vypořádání zůstatků platební bilance, když by na ně vskutku mělo dojít a nepřesunovaly se úvěrem, tím lépe; pak je kolísání měny omezeno na pole poměrně úzké kol parity mincovní, na pole užší než když tvoří pozadí jiné zboží, tíže přepravitelné. Také ve vnitřním oběhu je jistší, může-li si země dovoliti přepych, aby obíhalo zlato a papírové peníze byly za zlato volně směnitelné; ale i pak dával oběh velmi často přednost penězům papírovým a zlato bylo za pravidelných okolností jen rezervou, na niž docházelo jen výjimečně, v dobách rozbouraných. Rozdíl je tudíž ten, že ve styku s cizinou soukromý úvěr zatímně vypomáhá, aby se nemusilo hned posílati zlato, kdežto ve vnitřním styku působí dobrovolná ochota majitelů statků, ovšem zčásti pod vlivem zákonného kursu papírových peněz, že netrvají na směnách za zlaté peníze, tedy v podstatě na směnách vlastně naturálních, a spokojují se jakýmsi směnam podobnými směnam úvěrovým.*)

*) Od finančního krátkodobého úvěru ve styku s cizinou, prostředkovaného hlavně směnkami, a obdoby úvěru při užívání papírových peněz uvnitř státu liší se vlastní úvěr kapitálový, na delší dobu uzavíraný, jehož hlavním příznakem a vzpruhou je důchod úrokový.

Chce-li přejít k zlaté měně některá země, jejíž měna se převýdajem papírových peněz byla rozrušila, ale zatím se již na nové základně zase ustálila, je přechod ten snadný. Pak se za volných styků s cizinou shoduje průměrný kurs měny v cizině s kupní silou peněz čili úrovní cen zboží doma, a jsou-li tu nějaké zlaté peníze v oběhu, také s jejich kursem, a je potřeba jen přesně vypočítati, kolik platí pokleslá jednice dosavadní měny ve zlatě. Tím se zároveň vyšetří, kolik ryzího zlata by musila obsahovati tato jednice, kdyby byla ražena ze zlata. Jest na jevě, že pak může býti jednice nové měny libovolně několikrát větší, po případě jen o nějaký zlomek větší, jde-li o to, přikloniti se k některé měně jiné země. Tak kdyby byly ceny zboží u nás ustáleny na trojnásobné výši a také kurs koruny byl průměrem třetina kursu bývalé zlaté koruny, takže by nynější pokleslá koruna ve zlatě měla obsahovati třetinu váhy ryzího zlata bývalé plnohodnotné koruny, t. j. $0\cdot304878 : 3 = 0\cdot101626$ gramu, byl by přechod k měně frankové (1 frank má $0\cdot290322576$ g zlata) dán zlepšením pokleslé

koruny $\frac{0\cdot290322576}{0\cdot101626}$ krát, což jest přibližně 2·85krát. Měly by tedy

ceny v pokleslé měně korunové stanovené po převodu na měnu frankovou poklesnouti 2·85krát, ale jistě by se asi nějak zaokrouhlovaly na úkor kupců zboží, a v tom právě vězí nebezpečí takovýchto přechodů od jedné měny k libovolné měně druhé, při nichž není poměr jejich dán celým nebo aspoň početně snadným číslem, byť i šlo o nápravu reálnou.

Větší starost by tu byla, jak sehnati zlato. Musilo by se opatřiti z ciziny výpůjčkou. Jinak se za obyčejných poměrů výpůjčky v cizině učiněné neposílají ve zlatě, nýbrž se vyplatí zbožím. Ba i výpůjčky z ciziny, jimiž se má zatímně okamžitá rovnováha platební bilance a kurs měny v cizině držeti, tedy výpůjčky rovněž v pravém slova smyslu valutové, vyplácejí se zbožím.

Konečně by zbývala ještě otázka, kterak dosavadní papírové peníze nahraditi v oběhu penězi novými. Nejsprávnější by bylo, aby nové směnitelné bankovky se vydávaly do oběhu směnou za dosavadní papírové peníze podle převodního kursu měn, při čemž by při měně za peníze zlaté, pokud by se i ty daly do volného oběhu, stanovil jakýsi mírný příplatek po způsobu ve Francii zavedeném. Výměna dosavadních peněz za nové podle přesného kursu, ne nějakým přibližným poměrem skládacím, má tu výhodu, že netřeba se pak obávat spekuláčního vývozu nových peněz do ciziny. Ustanoví-li se pro výměnu nějaký přibližný poměr, jako se dříve napořád dalo, měl by se tento poměr ustanoviti spíše pro bývalé peníze horší, tedy v daném našem případě snad 20:7, místo přesného poměru 2·85:1 nebo 19·95:7.

Uvedeným tímto postupem přešla by země k měně zlaté a zároveň by svoji jednici měnnou zvětšila, ale zlepšení měny, poměr-

ného zesílení kupní síly peněz by se tím nedocílilo. Držitelé peněz by konkrétně ničeho nezískali, až na to, že by jejich kupní nárok byl zabezpečenější. Rovněž držitelé věcných statků by byli na tom jako dříve, předpokládáme-li, že by se ceny převedly na novou měnu vskutku přesně. Kdo by však při tom ztratil, je stát, neboť by si musil opatřit zlato a musil by jím spláceti dluhy, při výdaji papírových peněz učiněné, jež byly považovány téměř za nesplacitelné, poněvadž to byl dluh jeho vlastním příslušníkům, kdežto výpůjčka zlata by se musila nepochybně opatřit z ciziny a byla by zúročena. Ale přes to by byl stát v jednom směru přece ve výhodě; splácí totiž držitelům peněz bývalou výpůjčku kursem měny pokleslé, ač ji druhdy přijal v penězích hodnotnějších.

Poživatelé důchodů: služného, mezd a úroků, by přechodem k nové měně neutrpěli nových ztrát žádných, poněvadž by se jejich důchody přepočítaly přesně na novou měnu. Nejobtížnější je vyřešení přepočtu na novou měnu pohledávek a dluhů. I tu je nejjednodušší, nedbatí doby jejich vzniku, a prostě je rovněž přepočítávati převodním kursem nebo skládacím poměrem na novou měnu. Majitelé starších pohledávek tím sice značně na kapitálu utrpí a starší dluhy tím získávají, ale nepřikročilo-li se k úpravě měny příliš brzy, za poměrů ještě neujasněných, přizpůsobil se zatím i úrok z těchto kapitálů placený znehodnocení peněz a poměrně podražil, nebo měl podražiti, a tím se do jisté míry věc napraví. Také pak snad většina pohledávek je již vzniku novějšího a nepocítí tudíž jejich majitelé plný pokles jejich hodnoty jako u pohledávek z doby před poklesem valuty pocházejících.

Hlavním účelem tuto zmíněné úpravy měny by bylo zavedení měny zlaté, a to na základě ustálené pokleslé směnné hodnoty dosavadních peněz. Přechod k měně frankové je věcí podřízenou, a mohla by se zavést i měna zlatá s jednicí dosavadní. V daném našem případě by nová lehká devalvovaná zlatá koruna obsahovala při poklesu měny na třetinu 0.101626 gramu zlata a 30koruna by měla tolik zlata jako nynější 10koruna, totiž 3.04878 g.*) Ale zavedení měny frankové má tu velikou výhodu, že usnadňuje mezinárodní styky jako druhdy zavedení míry metrické. Mimo to je výhodnější pro zemi, přikloní-li se svou měnou k některé zemi hospodářsky silné a pro ni významné, jak ještě dále uvedeme; je to ostatně pro ni výhodnější i pro případ, když nějakým rozvratem zapadne v hospodářství pokleslých peněz papírových. Má-li pak aspoň podle jména měnu jednotnou s jinou hospodářsky silnou zemí nebo s oblastí několika zemí, má tím její měna pevnější základnu a netrpí tak různými náhodnými vlivy.

*) Obdobným způsobem provedlo přechod k měně zlaté Rusko r. 1897; bývalý 10rubl platil pak 15 rublů a nové 10ruble mají jen dvě třetiny zlata bývalých 10rublů.